

Atıf / Citation

AKDENİZ, G. (2025). "Karaso, Yakup (2024). Mahdum Kulu Divanı. Ankara: Tulpars Yayınevi. 358 s. ISBN 978-605-06750-8-5", *Gazi Türkiyat*, 36: 307-311.

Geliş / Submitted

03.05.2025

Kabul / Accepted

14.06.2025

MAHDUM KULU DİVÂNİ (MOLLA NEFES NÜSHASI)

Karaso, Yakup (2024). *Mahdum Kulu Divanı*. Ankara: Tulpars Yayınevi. 358 s. ISBN 978-605-06750-8-5

Gamze AKDENİZ*

Millî bilinç ve özgürlük duygusunun sesi eserlerinin nabzında açıkça hissedilebilen Mahdum Kulu, Türkmen edebiyatının en önemli temsilcilerinden biridir. 18. yüzyıla atfedilen şair, yalnızca kendi döneminde değil, Türkmen edebiyatının sonraki asırlarında da etkisini sürdürmüş ve etkisi yalnızca Türkmen coğrafyasıyla sınırlı kalmayarak tüm Türk dünyasına yayılmıştır. Himmet Biray, Mahtumkulu Divanı adlı eserinde Şahmuhammet Gandimov'un şu sözlerine yer vermiştir: "Eğer Türkmen Klasik Edebiyatını büyük bir harman olarak göz önüne alarak, Mahtumkulu'nun satırları, bu harmanın tek başına secini meydana getirir." (Biray 1983: 200).

Mahdum Kulu'nun hayatı hakkındaki bilgiler, kendi şiirlerinden elde edilebilir:

"Mahdum Kulu dirler menin adımı

âlem elin çoyar körse odımı

* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE
gamzeakdeniz@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6960-6727.

e[y] yāranlar kime disem dādımı

başım çıkmaz ne sevdāya sataşdım'' (Karasoy 2024: 245).

''Maḥdum Kulı çağır Rabbu'l-ibādı

bu dünyā āḥiret bergil muradı

Resūlullah koymış adın Āzādı

Atam Dost Mehmed Molla hakkı üçün'' (Karasoy 2024: 157).

Bu dörtlüklere göre Etrek'te doğan Maḥdum Kulu'nun babası şair Devlet Mehmet Azadi'dir.

Aldığı klasik medrese eğitiminin etkisiyle eserlerini son dönem klasik Çağatay Türkçesiyle kaleme alan şair, aynı zamanda bir halk şairi kimliği taşıdığından eserlerinde Türkmen ağzına özgü özellikler de görülmektedir. Bir Türkmen'in kolaylıkla anlayabileceği sade bir üslupla yazdığı eserleri halk arasında kolaylıkla ezberlenmiş ve zaman içerisinde divan şiiri formunda yazdığı şiirler söylene söylene halk şiiri formuna bürünmüştür. Türkmen dilini edebiyat dili hâline getiren Maḥdum Kulu, aynı zamanda toplumsal olaylara değinen güçlü bir gözlemci kimliğindedir. Şu dizeleri, Maḥdum Kulu'nun topluma mal olmuş bir sanatçı olduğunu göstermektedir:

''kardaşlar kün kündin beter bolupdur

yıl yıldın bidgatlar kelse kerekdür

hamrā içip zina kılan cihāna

belli menşur bolup dolsa kerekdür'' (Karasoy 2024: 132,133).

''kimi ot tumanlı çevrenür üter

kimisi mest bolup yıkılır yatar

kimseninj ayağı alınına yeter

başı bilen yörüp kelse kerekdür'' (Karasoy 2024: 136).

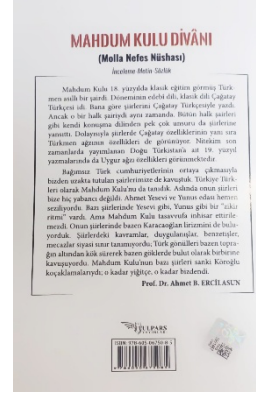
Kul Mahtum, Maḥdum Kulu ve Firaki/Firagi gibi mahlaslar kullanan Maḥdum Kulu'nun eserlerinin pek çok nüshası vardır. Bu nüshalardan Molla Nefes Nüşası, Prof. Dr. Annagurban Aşırov ve Ali Muslu tarafından yayına hazırlanmış, cönk mantığıyla yazılmış ve sonradan birleştirilmiş bir nüshadır. Prof. Dr. Yakup Karasoy bu nüshayı esas alarak hazırladığı çalışmasında eseri inceleme, metin, sözlük şeklinde

ele almıştır. Eserin sunuş yazısını Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun kaleme almıştır. Mahdum Kulu’nu “sözün kanatlarında uçan şair” olarak anan Ercilasun, sunuş yazısında “İyi ki Yusuf Azmun, Mahdum Kulu üzerinde çalıştı. İyi ki Himmet Biray Türkmenceye yöneldi ve bize onu tanıttı. İyi ki Annagurban Aşırov, onun bir yazmasını tıpkıbasım olarak yayımladı. Ve nihayet Yakup Karasoy, bu yazmayı okuyup elinizdeki eseri hazırladı.” (Karasoy 2024: 9) ifadesine yer vermiştir.

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun’un sunuş yazısını kaleme aldığı eser “Söz Başı” bölümüyle başlamaktadır. Karasoy, burada Mahdum Kulu Divânı’nın çok fazla yayınının olduğunu ancak bu yayınların, yazma bir nüshanın okunmasından ziyade çağdaş Türkmen Türkçesine göre okunan metinlerin Latin alfabesine aktarılması şeklinde olduğunu belirtmiştir. Bu tespitin ardından ele aldığı Molla Nefes Nüshası’nın yer yer eksik, dağınık bir nüsha olduğu gibi özelliklerinden bahsederek hem Türkmen Türkçesi hem de Çağatay Türkçesi özellikleri taşıdığını ifade etmiştir. Yazar, bu yazma nüshayı “ünik bir nüsha” olarak değerlendirdiği, her iki imla özelliğini de göz önünde bulundurduğu, gerekmedikçe metin tamirine gitmediği gibi metin tespitinde kullandığı yöntemleri anlatmıştır. “Söz Başı” kısmının sonunda ise yardımını gördüğü kişileri anarak bir vefa duruşu sergilemiştir.

Karasoy, eserin giriş bölümünde tarihî bilgilere değindikten sonra Mahdum Kulu ve Divanı hakkında bilgiler vermiştir. Mahdum Kulu Divanı üzerine yapılan çeşitli çalışmalardan bahsettikten sonra söz konusu Molla Nefes Nüshasına ayrı bir başlık olarak tekrar değinmiştir. Bu bağlamda nüshanın sonradan bir araya getirildiğini, mensur bir eser gibi oluşturulduğunu ancak mensur kısımlar içermediğini, karakteristik yazılış özellikleri taşısa da bunun belirli bir kural çerçevesinde olmadığını ifade etmiştir. Metin tespitinde uyduğu esasları da belirterek İnceleme bölümüne geçmiştir.

İnceleme bölümü “Metinle İlgili Bazı Notlar” başlığını taşımaktadır. Yazar bu kısmı “A. Ses Bilgisi”, “B. Yapı Bilgisi” ve “C. İmla ve Söz Varlığı” şeklinde üç alt başlıkta ele almıştır. Ses Bilgisi kısmında, b sesi gibi seslerin tarihî süreç içerisindeki gelişimi, k/ğ ya da ayın seslerinin durumu, Türkmen Türkçesinde gerileyici benzeşme sonucu görülen kök ünlüsünün yuvarlaklaşması, kalınlık-incelik uyumları, uzun ünlülerin kullanımı gibi unsurları metinden örneklerle desteklemiştir. Yapı Bilgisi başlığı altında birleşik fiilleri, yaklaşma hâl ekini, bildirme kipi için kullanılan formları, *teg* edatının çeşitlerini, partisip ekinin kullanımlarını ve kip çekiminde kullanılan farklı yapıları ele almış ve metinden örneklerle analiz etmiştir. İnceleme kısmının son alt başlığı olan İmla ve Söz Varlığı kısmında ise yazar, ünik nüsha

muamelesi yaptığı eserin hem Çağatay Türkçesi hem de Türkmen Türkçesi özellikleri göstermesini dikkate alarak imlada karıştırılan harfler, müstensihe bağlı olarak görülen değişiklikler, Farsça izafet tamlamaları gibi pek çok unsuru detaylandırmış, yine metinden örneklerle desteklemiştir.

Karasoy, ikinci temel bölüm olan metin kısmında 242 varaktan oluşan 209 şiire yer vermiştir. Şiirlerin numaralandırmasını yaptıktan sonra hece ölçüsüyle yazılan dörtlüklerin ölçüsünü belirtmiş; aruz ölçüsüyle yazılan beyit ve bentlerin aruz kalıbını vermiştir. Metinde unutulmuş veya yazılmamış kelimeleri yahut öneri ve düzeltmelerini köşeli parantez kullanarak metne dâhil etmiştir. Yazma nüshada fazla yazılan, yanlış okunan, eksik olan beyit, bent ya da dörtlükleri veya tekrara düşülen kelimeleri dipnot vererek belirtmiştir. Giriş kısmında bahsettiği üzere bazı şiirlerin başında kırmızı mürekkeple yazılan “ve lehu eyzan” ibaresini de metne dâhil etmiştir. Metnin yazımında transkripsiyon harflerinin sadece ayırt edici olanlarını kullanmıştır. Metin bölümünün sonunda şiirlerin alındığı dizelerin gösterildiği, vezinlerin ve şiir numaralarının yer aldığı bir dizin tablosu vardır. Bu vesileyle yazar, metin içinde belirttiği şiir sayılarını ve ölçülerini derli toplu bir şekilde tekrar okuyucuya sunmaktadır.

Eserin son kısmını ihtiva eden Sözlük bölümünde yazar, sözcüklerin kökenine dair bilgi vermemiş ancak kelimeleri anlamlandırırken metindeki anlam bütünlüğünü göz önünde bulundurmuştur. Bu nedenle bazı kelimelerin farklı bağlamlardaki kullanımlarına göre birden çok anlamını vermiştir. Çalışma, yararlanılan kaynakların yer aldığı kaynakça ve metinden alınan tıpkıbasım örnekleriyle tamamlanmıştır.

Metin tespiti ve metin yayınının literatürümüzde önemli bir mesele olduğu göz ardı edilmemelidir. Bir edebî eserin nüshalarının incelenerek nüsha farklılıklarının, eksik ya da yanlış okumaların, müstensih müdahalelerinin giderilmesi yani en doğru biçiminin ortaya konulması elzemdir. Bu durumda yerinde bir metin tespiti, metni sadece okunmaya sunmaktan çıkarıp doğru yöntemlerle bir zihniyeti, bir toplumu yansıtacaktır. Sadece okunma kaygısı gütmeyen, yazma nüsha çalışması olarak benzer konulu çalışmalardan farklılık arz eden Prof. Dr. Yakup Karasoy’un “Mahdum Kulu Divânı (Molla Nefes Nüshası)” isimli eseri de uzun sürece yayılmış bir emeğin, titiz, derin ve kararlı bir çalışmanın neticesidir. Prof. Dr. Yakup Karasoy’un eseri, sunulan yöntem ve yaklaşımlarla, metin tespiti ihtiva eden diğer bilimsel çalışmalara rehber olabilecek niteliktedir.

KAYNAKÇA

- BİRAY, H. (1983). “Şahmuhammet Gandımov, Magtımğulı Saylanan Eserler”. *Pehimin Hem Payhasın Poeziyası* (C. 2). Aşgabat, 196-238.
- KARASOY, Y. (2024). *Mahdum Kulu Divânı (Molla Nefes Nüshası)*. Ankara: Tulpars Yayınevi.

SORUMLU YAZAR
CORRESPONDING AUTHOR

ARŞ. GÖR. GAMZE AKDENİZ
gamzeakdeniz@ktu.edu.tr

TELİF HAKKI VE LİSANS
COPYRIGHT AND LICENSE

YAZARLAR DERGİDE YAYINLANAN
ÇALIŞMALARININ TELİF HAKKINA
SAHİPTİRLER VE ÇALIŞMALARI CC BY-NC 4.0
LİSANSI ALTINDA YAYIMLANMAKTADIR.
THE AUTHORS OWN THE COPYRIGHT OF THEIR
WORK PUBLISHED IN THE JOURNAL AND THEIR
WORK IS PUBLISHED UNDER THE CC BY-NC 4.0
LICENSE.

YAPAY ZEKÂ KULLANIMI
USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ÇALIŞMADA YAPAY ZEKÂ
KULLANILMAMIŞTIR.
ARTIFICIAL INTELLIGENCE WAS NOT USED IN
THE STUDY.